

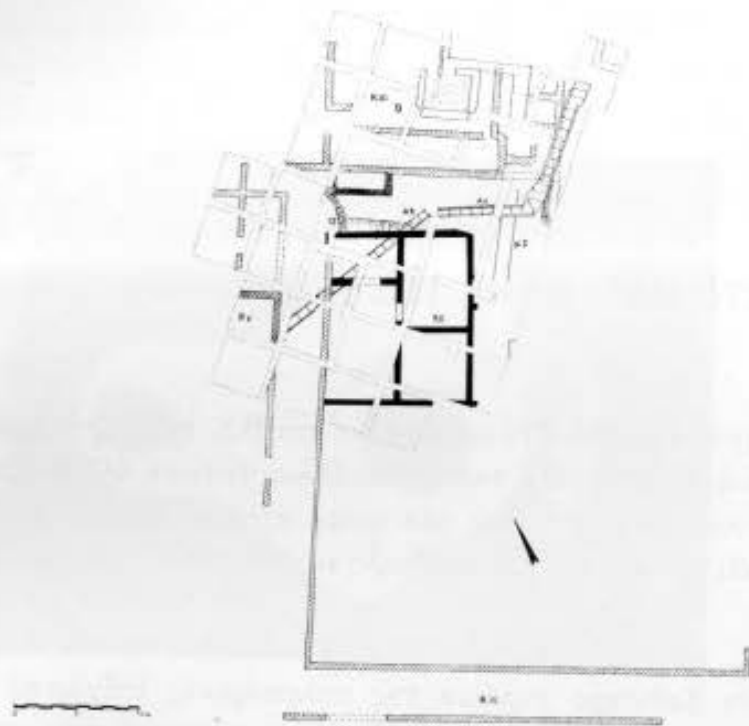
ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΤΟ ΒΔ. ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΙΓΩΝ

Τα δυο τελευταία χρόνια (1986-87) ερευνήθηκε στο ΒΔ. τμήμα της πόλης που ταυτίζεται με την παλιά πρωτεύουσα των Μακεδόνων έκταση 40 ανασκαφικών τετραγώνων (4×4 μ.) και ήρθε στο φως μια σειρά κτισμάτων που ανήκουν σε αλληπάλληλες οικοδομικές φάσεις και χρονολογούνται από τον 4ο π.Χ. ως το τέλος του 1ου μ.Χ. αιώνα.

Στα ΒΑ της τομής, σε ένα τετράγωνο όπου η ανασκαφή έφτασε στο φυσικό έδαφος εντοπίστηκε στο βαθύτερο στρώμα της πολιτισμικής επίχωσης στρώση χώματος ανακατεμένου με στάχτη πάχους 0,25 μ. με κεραμική που μπορεί να χρονολογηθεί στον 5ο αιώνα π.Χ. Η στρώση αυτή επεκτείνεται προς τα νότια και δυτικά, όπου εξαφανίζεται κάτω από ένα κτίσμα του 1ου π.Χ. - 1ου μ.Χ. αιώνα. Στην ίδια περιοχή, λίγο ανατολικότερα και ψηλότερα από τη στρώση με τη στάχτη, υπάρχει στρώμα κόκκινου πηλού που έδωσε αρκετά τμήματα ερυθρόμορφων αγγείων του πρώτου μισού του 4ου π.Χ. αιώνα. Το στρώμα αυτό «κόβεται» από έναν πώρινο αποχετευτικό αγωγό Α1 που παρακολουθώντας τη φυσική κλίση του εδάφους οδηγούσε τα νερά προς τα ΒΑ¹. Το σκέλος αυτό του αγωγού Α1 σώζεται σήμερα σε συνολικό μήκος περίπου 11 μ. Στα νότια κάμπτεται προς τα δυτικά, σχηματίζοντας μια διαπλάτυνση στη στροφή που αποσκοπεί στο να περιορίζει τη δύναμη πρόσκρουσης του νερού, και περνά μέσα από το θεμέλιο ενός τοίχου πλάτους 1,10 μ. που είναι χτισμένος με διπλή σειρά πώρινων γωνιολίθων. Το τμήμα του Α1 που βρίσκεται δυτικά του τοίχου ήταν, όπως δείχνει μια πατούρα στο χείλος του, σκεπασμένο με πώρινες πλάκες, τμήμα μιας από τις οποίες βρέθηκε εκεί κοντά (Σχ. 1).

Σε απόσταση περίπου 5 μ. από τον τοίχο ο αγωγός Α1 σταματά ξαφνικά. Ένας άλλος αγωγός, Α2, κατασκευασμένος από κορινθιακούς στρωτήρες σε πρώτη χρήση «ξεκινά» σε απόσταση 0,60 μ. από το δυτικό «πέρας» του Α1. Ο Α2 που έχει μεγαλύτερη χωρητικότητα και κατεύθυνση από τα ΝΔ προς τα ΒΑ αποκαλύφθηκε φέτος σε συνολικό μήκος 14,50 μ. χωρίς ωστόσο να εντοπισθεί η αφετηρία του. Ο πυθμένας του Α2 βρίσκεται κάπως βαθύτερα από εκείνον του Α1, πράγμα που ίσως σημαίνει ότι πρόκειται για μια παλιότερη φάση, όμως η σχέση των δυο κατασκευών δεν μπορεί να προσδιοριστεί με σιγουριά, γιατί στο σημείο συνάντησης υπάρχει

1. Περισσότερες λεπτομέρειες για τους αγωγούς και τα άλλα κτίσματα βλέπε: Ανδρόνικος - Κοτταρίδου, Έργον 1986 και 1987 και ΠΑΕ 1986.

Σχ. 1. Κάτοψη της ανασκαφής στο ΒΔ τμήμα της πόλης των Αιγών.

στρωματογραφική διαταραχή από ένα μεταγενέστερο λάκκο. Οπωσδήποτε στην ίδια οικοδομική φάση με τον Α1 ανήκει ο πώρινος τοίχος που κόβεται από αυτόν και σε απόσταση περίπου 11 μ. βόρεια του σημείου συμβολής κάμπτεται σε ορθή γωνία προς τα δυτικά. Ο τοίχος αυτός, που δυστυχώς κατά το 2ο π.Χ. αιώνα λιθολογήθηκε σε βαθμό που από το μεγαλύτερο μέρος του να σώζεται μόνον η αργολιθοδομική υποθεμελίωση, είναι το μόνο μέχρι τώρα ερευνημένο τμήμα του σχετιζόμενου με τον Α1 κτιρίου Κ1 (ανατολικό σκέλος Τ7, συνολικό ανασκαφικό μήκος 17 μ., βόρειο σκέλος Τ7, συνολικό ανασκαφικό μήκος 6,60 μ.). Ωστόσο οι διαστάσεις, το υλικό και η επιμελημένη κατασκευή τοίχου και αγωγών δείχνουν ότι πρόκειται για ένα σημαντικό, πιθανόν δημόσιο οικοδόμημα που, σύμφωνα με τα ανασκαφικά δεδομένα μας, πρέπει να χρονολογηθεί μετά τα μέσα του 4ου και ίσως πριν τις αρχές του 3ου π.Χ. αιώνα (Εικ. 1).

Το Κ1 είχε σίγουρα καταστραφεί και οι αγωγοί Α1 και Α2 επιχωθεί πριν από τα μέσα του 2ου π.Χ. αιώνα, όταν δηλαδή χτίστηκε² το Κ11, που καταλαμβάνει το χώρο νότια του Α1 (διαστάσεις Κ11 14×12 μ.) και πατά επάνω στις επιχώσεις που είχαν καλύψει τον Α2 (Εικ. 2, 3). Κατασκευασμένο από πώρινους γωνιόλιθους σε δεύτερη χρήση, λάσπη και αδούλευτες πέτρες, το Κ11 φαίνεται να είναι —η ανασκαφή δεν έχει

2. Στη στρώση θεμελίωσης του Κ11 βρέθηκε νόμισμα Περσέως, καθώς και αρκετά θραύσματα πήλινων ανάγλυφων σιφών. Πολλά θραύσματα ανάγλυφων σιφών βρέθηκαν και στο στρώμα καταστροφής του Κ11. Η κεραμική αυτή που εμφανίζεται πριν το τέλος του 3ου αιώνα συνεχίζει να παράγεται αμείωτα και στις αρχές του 1ου π.Χ. αιώνα, όπως έδειξε το εύρημα από την αγορά της Πέλλας. Βλ. Γ. Ακαμάτης, Πήλινες μήτρες αγγείων από την Πέλλα (1985) 483 κ.ε. με βιβλιογραφία.

προχωρήσει παντού ως το δάπεδό του— ένα απλό σπίτι με δύο μεγάλα δωμάτια στα ανατολικά και τρεις μικρότερους χώρους στα δυτικά, ο μεσαίος από τους οποίους δίνει την εντύπωση μιας μικρής αυλής και έχει δάπεδο από πατημένο πηλό. Με την αυλή επικοινωνούσε το μεγάλο (7×5 μ.) βορειοανατολικό δωμάτιο στην επίχωση του οποίου βρέθηκε τμήμα ενός πεσσόσχημου λίθινου βωμού, κοσμημένου με έναν ανάγλυφο ρόδακα. Οι επιχώσεις του K11 έδωσαν αρκετή κεραμεική χαρακτηριστική για τα υστεροελληνιστικά χρόνια, ανάμεσα στα άλλα και πολλά κομμάτια ανάγλυφων σκύφων. Το σπίτι αυτό γκρεμίστηκε πριν από τα μέσα του 1ου π.Χ. αι. και ο χώρος του έμεινε στα κατοπινά χρόνια στο μεγαλύτερό του μέρος ακάλυπτος. Ίχνη κτιρίου της ίδιας εποχής με το K11 υπάρχουν και στα βόρεια του A1 που όμως δεν είναι αρκετά για να μας δώσουν έστω και μια κατά προσέγγιση κάτοψη του, γιατί το κτίριο αυτό ισοπεδώθηκε κατά την ανέγερση του ρωμαϊκού KIII.

Σύγχρονο ή ίσως λίγο παλιότερο από το KII είναι το KV, ένα οικοδόμημα μικρό τμήμα του οποίου ανασκάφηκε, περίπου 12 μ², κάπου 4 μ. δυτικά του προηγούμενου³. Χτισμένοι από ωμά πλιθιά που πατούν επάνω σε λίθινο τοιχοβάτη οι τοίχοι του KV ήταν εσωτερικά σοβατισμένοι με πολύχρωμα (κόκκινο, ρόδινο, κίτρινο, πορτοκαλί, πράσινο) κονιάματα, μέρος των οποίων σώθηκε in situ. Παχύ στρώμα πηλοχώματος από τα διαλυμένα πλιθιά της τοιχοποιίας και κεραμιδιών λακωνικού τύπου από την πεσμένη στέγη προστάτηψε τα κονιάματα που είχαν πέσει στο εσωτερικό του KV⁴ και η συνέχεια της ανασκαφής ίσως μας επιφυλάσσει εκπλήξεις (Εικ. 4, 5, 6).

Αμέσως επάνω στο στρώμα καταστροφής του KII χτίστηκε το στωϊκό οικοδόμημα KIV που αναπτύσσεται έξω από τον κάναβο των ανασκαφικών τετραγώνων (Εικ. 7, 8). Η στοά έχει σχήμα Π που ανοίγεται προς τα ΒΑ (συνολικό μήκος νότιου σκέλους 39,10 μ., πλάτος 3,40 μ., μήκος δυτικού σκέλους 39,40 μ. και πλάτος 3,60 μ., σωζόμενο μήκος ανατολικού σκέλους 2,10 μ.). Το ανατολικό της σκέλος έχει καταστραφεί στο μεγαλύτερο του μέρος εξαιτίας της κλίσης του εδάφους στο σημείο αυτό, το υπόλοιπο μνημείο όμως σώζεται σε βαθμό που μας επιτρέπει να αποκαταστήσουμε την κάτοψή του. Η κιονοστοιχία πρέπει να βρισκόταν στο εσωτερικό μέρος του Π και ο υποτιθέμενος στυλοβάτης είναι χτισμένος με καλοαρμοσμένους πώρινους και λίγους μαρμαρίνους γωνιόλιθους, μερικοί από τους οποίους φέρουν ίχνη δεύτερης χρήσης. Με τον ίδιο τρόπο είναι χτισμένος και ο δυτικός τοίχος του δυτικού σκέλους, ενώ λιγότερο φροντισμένος είναι ο πίσω (νότιος) τοίχος του νότιου σκέλους που χρησιμεύει και σαν ανάλημμα του χαμηλού ανδῆρου που διαμορφώνεται στα νότια της στοάς. Εδώ οι πώρινοι γωνιόλιθοι εναλλάσσονται κατά τόπους με αργολιθοδομή. Κοντά στο βόρειο πέρας του δυτικού σκέλους, όπου η ανασκαφή επεκτάθηκε προς τα δυτικά, αποκαλύφθηκε μια σειρά χώρων που συνδέονται άμεσα με το κτίριο KIV και δείχνουν ότι η στοά εντάσσεται σε ένα μεγαλύτερο κτιριακό συγκρότημα που σύμφωνα με τις στρωματογραφικές ενδείξεις πρέπει να χτίστηκε όχι

3. Στο στρώμα καταστροφής του βρέθηκε φθαρμένο νόμισμα Αλεξάνδρου αλλά και θραύσματα ανάγλυφων σκύφων.

4. Τα πεσμένα κονιάματα αφαιρέθηκαν από τον συντηρητή κ. Δ. Καπιζιώνη.

πολύ αργότερα από την καταστροφή του ΚΙΙ και μάλλον πριν το τέλος του 1ου π.Χ. αιώνα. Οι εσωτερικές επιχώσεις του ΚΙV δεν έχουν ακόμη ανασκαφεί παρά δειγματοληπτικά, ωστόσο οι ενδείξεις, που μας δίνει η κεραμική του μικρού μέρους που ερευνήθηκε, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η στοά πρέπει να καταστράφηκε μάλλον πριν το τέλος του 1ου μ.Χ. αιώνα⁵.

Ένα άλλο κτίριο, ΚΙΙΙ, σύγχρονο με το ΚΙV κλείνει ενμέρει το άνοιγμα του Π στα βορειοανατολικά. Το ΚΙΙΙ, χτισμένο σχεδόν στο σύνολό του με αργολιθοδομή⁶, οργανώνεται γύρω από μια μικρή (4×4,60 μ.) σχεδόν τετράγωνη αυλή, ένα είδος atrium. Μια σειρά μικρών, βοηθητικών χώρων (αποθήκες;) υπάρχουν στα ανατολικά της αυλής, όπου βρέθηκε ένα σύνολο λιθοξοϊκών εργαλείων⁷, ενώ στα δυτικά διαμορφώνεται ένας μεγαλύτερος επισημότερος χώρος ανοιχτός προς το atrium, που οι τοίχοι του ήταν καλυμμένοι με καλής ποιότητας λευκά κονιάματα, διακοσμημένα με λεπτές κόκκινες γραμμές. Τα κτίρια ΚΙΙΙ και ΚΙV είναι όχι μόνο σύγχρονα, αλλά παρουσιάζουν και μια τέτοια αξονική αντιστοιχία που δείχνει ότι παρά τη διαφορετική τους τοιχοποιία πρέπει να σχετίζονται. Όμως η σχέση τους δεν μπορεί να προσδιοριστεί με βεβαιότητα πριν να ανασκαφεί το σημείο όπου οι τοίχοι τους συναντιούνται.

Χαρακτηριστικό είναι ότι η επίχωση του ΚΙΙΙ, που είναι σχεδόν εντελώς επιφανειακό, και είχε συχνά αναμοχλευτεί από την άρωση, έδωσε πολύ μεγάλη ποσότητα κεραμικής, καλής ποιότητας αγγεία συμποσίου, πινάκια και δίσκους, αλλά και αβαφείς αμφορείς και χύτρες που σε μεγάλο ποσοστό μπορούν να συγκολληθούν, καθώς και άφθονα οστά ζώων (Εικ. 9). Το εύρημα αυτό δίνει την εντύπωση ότι οι «ένοικοι» αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το κτίριο ξαφνικά, ίσως σε ώρα γιορτής, χωρίς να πάρουν μαζί τους πολλά πράγματα, ενώ τα λυχνάρια που ήρθαν στο φως μαζί με την υπόλοιπη οικοσκευή⁸ βοηθούν να χρονολογήσουμε το συμβάν μέσα στο δεύτερο μισό του 1ου μ.Χ. αιώνα (Εικ. 10). Μια και στο στρώμα καταστροφής του ΚΙΙΙ δεν εντοπίστηκαν ως τώρα ίχνη καύσης, θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει σαν αιτία της ξαφνικής εγκατάλειψης έναν ισχυρό σεισμό, όμως αυτό δεν είναι παρά μια υπόθεση εργασίας που μένει να αποδειχτεί ή να απορριφθεί από τη συνεχιζόμενη ανασκαφική έρευνα. Μετά την καταστροφή πάντως η περιοχή αυτή φαίνεται να εγκαταλείπεται και, όπως δείχνουν δυο κεραμοσκεπείς τάφοι που βρέθηκαν στα νοτιοανατολικά του ΚΙΙΙ, χρησιμοποιείται ως νεκροταφείο ενός οικισμού που έχει συρρικνωθεί ή μετακινηθεί.

Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η παρουσίαση αυτή είναι αναγκαστικά

5. Η κεραμική είναι ανάλογη με αυτήν που βρέθηκε στο στρώμα καταστροφής του ΚΙΙΙ.

6. Οι αργολιθοδομικοί τοίχοι του ΚΙΙΙ στερεώθηκαν κατά ένα μέρος από το διδ. πολιτικό μηχανικό Μ. Αρβανιτάκη και τη χημ. μηχανικό Π. Μοίρα.

7. Βλέπε Ανδρόνικος - Κοτταρίδου, Έργον και ΠΑΕ 1986.

8. Βλέπε Ανδρόνικος - Κοτταρίδου, ΠΑΕ 1986. Ειδικά για τα λυχνάρια που απεικονίζονται εδώ βλ. Ph. Bruneau, Les Lampes, Délos XXVI (1965) αρ. 3155 πίν. 26 και αρ. 4580 πίν. 29, 115, O. Broneer, Terracotta Lamps, Corinth IV, II (1930) αρ. 368, 367 πίν. VI, J. Perlzweig, Lamps of the Roman Period, The Athenian Agora VII (1961) αρ. 386 πίν. 13.

σχηματική και αρκετά απλουστευμένη. Στην πραγματικότητα η κατάσταση είναι πολύ πιο σύνθετη και προβληματική. Το ΚΙ έχει μάλλον παραπάνω από μια οικοδομική φάση. Το ίδιο ισχύει σίγουρα για το ΚΙΙΙ και ίσως και για το ΚΙV. Πρόσθετες δυσκολίες δημιουργεί η σχετικά φτωχή επίχωση (στα βόρεια μόλις 0,70 μ. ως το φυσικό, στα νότια 1,80 μ.) κατά κανόνα από συμπαγές πηλόχωμα πολύ σκληρό όταν είναι ξερό. Από την άλλη μεριά τα κτίρια του 1ου π.Χ. - 1ου μ.Χ. αιώνα, που αποτελούν μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ομάδα, βρίσκονται εντελώς στην επιφάνεια του εδάφους και έχουν καταπονηθεί από την καλλιέργεια, η οποία συχνά μόλις που άφησε την πρώτη σειρά λίθων της υποθεμελίωσης και αυτούς όχι πάντα αδιατάρακτους. Ακόμη και στα βαθύτερα στρώματα υπάρχουν διαταράξεις που οφείλονται στην αλλεπάλληλη οικοδομική δραστηριότητα πέντε αιώνων. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα ενός τοίχου στα βόρεια της τομής που έχει ύψος μόλις 0,70 μ. και, αν βλέπουμε σωστά, μια φάση του 4ου-3ου π.Χ., μια του 2ου π.Χ. και μια του 1ου π.Χ. - 1ου μ.Χ. αιώνα. Η έντονη λιθολόγηση των μνημείων, τέλος, που ασκήθηκε αδιάκοπα ήδη από το 2ο π.Χ. αιώνα κάθε άλλο παρά μας βοηθά να λύσουμε τα προβλήματα των παλιότερων κτιρίων. Για τους λόγους αυτούς απόφυγα, όσο γίνεται να διατυπώσω εδώ υποθέσεις για την ταυτότητα και λειτουργία των οικοδομημάτων και περιορίστηκα κατ' αρχήν στο να ξεκαθαρίσω τη στρωματογραφία (Εικ. 11), δηλαδή, στην περίπτωση αυτή, την οικοδομική ιστορία του συγκεκριμένου χώρου που βέβαια σχετίζεται άμεσα με τη συνολική ιστορία της πόλης.

Συνοψίζοντας: Στο ΒΔ τμήμα της πόλης των Αιγών που κατά τα φαινόμενα κατοικούνταν τουλάχιστον από τις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα παρατηρείται στην αρχή των ελληνιστικών χρόνων μια οικοδομική δραστηριότητα σε μεγάλη κλίμακα —κατασκευή και υλικό των αγωγών Α1 και Α2 θυμίζουν το ανάκτορο και το θέατρο. Πριν τα μέσα του 2ου π.Χ. αιώνα παρατηρείται μια βαθειά τομή. Το προϋπάρχον δημόσιο κτίριο καταστρέφεται ριζικά και λιθολογείται και αυτά που το διαδέχονται είναι πολύ πιο μικρά και φτωχά. Η καταστροφή αυτή που παρατηρείται στην πόλη παντού, όπου έχει γίνει ανασκαφική έρευνα⁹, δε φαίνεται να είναι άσχετη με την κατάλυση του μακεδονικού βασιλείου από τους Ρωμαίους το 168 π.Χ. και την πολιτική και κοινωνική αστάθεια που ακολούθησε. Έντονη οικοδομική δραστηριότητα και νέα πολεοδομική οργάνωση παρατηρείται στα χρόνια του Αυγούστου που ανατρέπει την άποψη ότι στα χρόνια αυτά της ακμής της γειτονικής Βέροιας οι Αιγές είχαν εντελώς υποβαθμιστεί. Πριν το τέλος όμως του 1ου μ.Χ. αιώνα, ίσως εξαιτίας μιας φυσικής καταστροφής η περιοχή εγκαταλείπεται και ο οικισμός των Αιγών συρρικνώνεται. Τα συμπεράσματα αυτά νομίζω ότι μπορούν να θεωρηθούν ως υπόθεση εργασίας για τη συνέχιση της έρευνας στη Βεργίνα.

9. Πρβ. Ανδρόνικος, Δρούγου, Σατσόγλου-Παλιαδέλη, Φάλαρχς, ΠΑΕ 1983, 42 κ.ε.

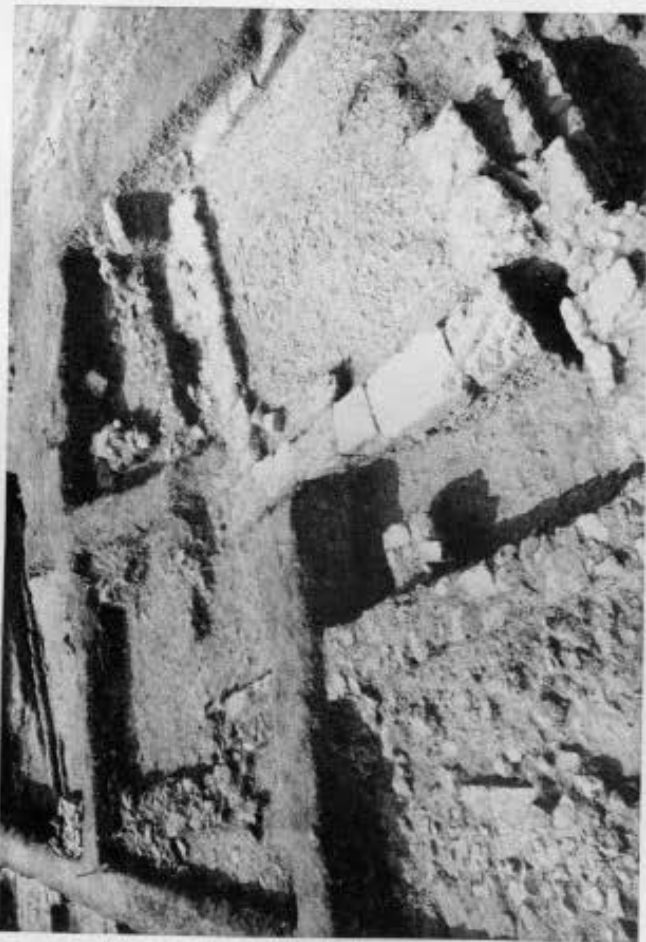
Αιγές. 1. Άποψη της ανασκαφής από τα βόρεια. Διακρίνεται ο πώρινος αγωγός Α1, το κτίριο ΚΙ και το ΚΙΙΙ με το τριπύλιον. 2. Αγωγός Α1 και κτίρια ΚΙ και ΚΙΙΙ από τα βόρεια. 3. Αγωγός Α1, αγωγός Α2 και κτίριο ΚΙΙ από τα βορειοδυτικά.

4. Άποψη της ανασκαφής από τα νοτιοανατολικά. 5. Η ΒΑ γωνία του ΚV με τα πεσμένα κονιάματα in situ.
6. Η ΒΑ γωνία του ΚV μετά την αφαίρεση των πεσμένων κονιαμάτων.

7. Τα κτίρια KIV και KII από τα δυτικά. 8. Το κτίριο KIV από τα νότια.

9. Κτίριο ΚΙΙΙ, Αtrium, ανασκαφή 1986. 10. Δύο λυχνάρια που βρέθηκαν στο στρώμα καταστροφής του ΚΙΙΙ. 11. «Στυλοβάτης» της στοάς ΚΙΥ και αγωγός Α2.